

PERCEPTIONS AND THE PICTORIAL ACTIVITY

Marineta Georgieva Mlyachkova

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

ВЪЗПРИЯТИЯТА И ИЗОБРАЗИТЕЛНАТА ДЕЙНОСТ

Маринета Георгиева Млячкова

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, България

Abstract: The short theoretical analysis of perceptions as one of the cognitive processes gives an adequate representation of the correlation of perceptions – pictorial activity. In human psychology, a main place is allocated to perception as a cognitive process. But it is much more than a simple sensory fact. The visual perceptions in pictorial activities appear as a basic cognitive process, and the accumulation of a rich supply of them is of a special significance for the artist. Auditory perceptions also activate his creative imagination, cause associations, and stimulate creativity. Perceptions allow the artist to fully recognize reality and creatively interpret it in his works. The productivity of the artistic process of the students depends on the accumulated abundance of impressions and observations.

Keywords: Cognitive Processes; Perceptions; Pictorial Activity; Artist; Artistic Training.

Резюме: Краткият теоретичен анализ на възприятията като един от познавателните процеси дава адекватна представа за корелацията възприятия – изобразителна дейност. В психологията на човека основно място се отделя на възприятието като когнитивен процес. Но то е много повече от един прост сензорен факт. Зрителните възприятия в изобразителната дейност се явяват като основен познавателен процес и натрупването на богат запас от тях е от особено значение за художника. Слуховите възприятия също активизират творческото му въображение, предизвикват асоциации и стимулират креативността. Възприятията позволяват на художника да опознае пълноценно действителността и творчески да я интерпретира в творбите си. Продуктивността на

художественотворческия процес на студентите зависи от натрупаното богатство от впечатления и наблюдения.

Ключови думи: *познавателни процеси, възприятия, изобразителна дейност, художник, художествено обучение.*

Художественотворческата дейност се основава на сензорните процеси, които позволяват разностранно изучаване на обекти и явления от действителността. В единния механизъм на познанието познавателните процеси – усещане, възприятие, памет, мислене, реч и въображение, са отделни звена, но неразривно свързани помежду си. В цялостната дейност на отражение на действителността, на нейното обобщено осмисляне и съхранение, човекът е активен творец на общественно-историческото развитие. А художникът, с тънката си сетивна чувствителност към обкръжаващия го свят и богатство на въображението, е създател на произведения на изобразителното изкуство, които демонстрират нагледно-образния и емоционално-асоциативния характер на неговото мислене. Методикът и художник проф. Веселин Димчев (р. 1933) определя, че: „Изграждането на умение правилно да се разсъждава в процеса на изобразяването и да се поддържа непрекъснато емоционално отношение към него е важно условие за развитието на изобразителната дейност“ (Dimchev, 1993: р. 165). Ето защо краткият теоретичен анализ на възприятията като един от познавателните процеси дава адекватна представа за корелацията възприятия – изобразителна дейност.

В психологията на човека основно място се отделя на възприятието като когнитивен процес. Възприятието включва организация и интерпретация на получените от човек стимули чрез сетивните органи и усещането. По-кратко казано, то е сетивно отражение на околния свят в съзнанието на човека във вид на нагледни образи¹.

Възприятието е познавателен психичен процес, при който в мозъчната кора се отразяват предмети и явления от околната среда с техните многообразни свойства и специфики, при непосредственото им въздействие върху сетивата. Чрез възприятията се разбира и интерпретира заобикалящата ни среда. Този процес зависи от капацитета на мозъка ни за възприемане и преработване на получената информация. Основната функция на възприятията се състои в представянето на външно-видимата реалност в цялостни образи.

¹ OnlineRechnik.com, (n. d.). Vazpriyatie (in Bulgarian) // [възприятие], Available at: <http://talkoven.onlinerechnik.com/duma/%D0%B2%D1%8A%D0%B7%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B8%D0%B5> (Last view: 29.10.2020)

Но възприятието е много повече от един прост сензорен факт. По своята същност то е сложен психологически акт, който се съотнася към специфична референтна рамка, изградена с помощта на нашия социален и личен опит. Това обяснява защо определен предмет или явление в действителността, не е с еднакво значение за различните индивиди. Всеки човек има своя обособена референтна система. Нейните референтни критерии, които използваме неосъзнато, са ни необходими, защото с тяхна помощ структурираме средата, в която живеем. Благодарение на тях ние имаме минимална сигурност, без която никакво наше действие не е възможно. Психолозите години наред изследват ролята на миналия опит при възприятието. Установено е, че невронните структури, които осигуряват възприятието, са налице още при нашето раждане. Жизненият ни опит обаче определя доколко добре ще функционират тези структури. Върху възприятието ни играе важна роля и заобикалящата среда.

Според психологията, възприемането протича в рамките на следните четири етапа:

- I етап: Избирателно възприемане – разбиране. То може да бъде два вида: непреднамерено (неволево) и преднамерено (волево). Непреднамерените възприятия възникват спонтанно в нашия мозък поради впечатляващите характеристики на предмета, силата на звука или въздействието на светлината и др. За разлика от тях при преднамерените възприятия човек сам целево фиксира вниманието си, „... не просто гледа, а разглежда, не просто слуша, а внимателно съсредоточава слуха си“ (Kuzin, 1982: p. 103).
- II етап: Опростяване на информацията – кодиране. Човек интерпретира информация от възприятията като я съпоставя с други нелогични събития от индивидуалният му опит.
- III етап: Задържане в паметта. Запомняне и съхраняване на информацията от възприятията в паметта.
- IV етап: Възпроизвеждане или извикване от паметта – поведение. На основата на това как човекът възприема нещата, които се случват около него, той взема решения какво да бъде поведението му във всяка конкретна ситуация.

В зависимост от преобладаващата роля на един от сетивните анализатори участващи при процеса на възприятието, възприятията се разделят на: *зрителни, слухови, осезателни, обонятелни и вкусови*.

В изобразителното изкуство от особено значение за художника е натрупването на богат запас от *зрителни възприятия*. Първопричина за тяхната поява е непосредственото въздействие на предметите и явленията, но

формирането им продължава и след прекратяването на това въздействие. Възприемането включва не само настоящите зрителни усещания, но и миналия зрителен опит. До такива зрителни представи се стига чрез непосредствено съпоставяне на зрителния образ с предишни възприятия. Ето защо за художниците са необходими образни възприятия, които най-пълно и цялостно да отразяват многообразието на действителността. Те са тясната връзка на зрителните усещания с мисленето, заключаваща се в способността да се отдели основното в наблюдавания обект, разкриващо съдържанието му.

В своята „Психология“ руският учен и педагог Владимир С. Кузин (р. 1938) прави описание на общите закономерности при зрителните възприятия в изобразителната дейност, явяващи се като основен познавателен процес (Kuzin, 1982: pp. 124-130). Според него това са:

- **Цялостност** – Основен принцип в изобразителното изкуство е цялостното възприемане на действителността. „Да видиш явлението в неговата цялост, да хванеш и задържиш тази цялост в орбитата на непрестанното внимание, разработвайки детайлите до необходимото им звучене в симфонията на цялото – и композиционното и колоритното – това е основата на основите в изкуството.“ (Йохансон, 1952: 35) Когато художникът рисува от натура, той не изпуска от ползрението си целия обект на изображение дори когато изобразява само част от него или показва отделни негови признаци. Ако в изобразителния процес няма цялост на възприятието, това резонира върху изображението и довежда до недостатъчно осмисляне, до невъзможност за синтез и липса на картинност. От тук и важността на такъв тип обучение по изобразително изкуство. Такова умение е от особена важност за качеството на работата при бъдещите художници.
- **Осмисленост** – Зрителните възприятията при човека са не само сетивни образи, но едновременно с това са разбиране и осведоменост за определен предмет или явление отделно от другите. Човек се стреми да се опира на своите знания и практически опит от самото начало на процеса на възприятието, а осмислянето му зависи от взаимодействието на двете сигнални системи при мозъчната дейност. Когато възприема определен предмет, човек прави редица умозакljučения за него. Осъществява се процес на осмисляне на възприемания обект.
- **Аперцепция** – Възприятията се влияят от опита, знанията, уменията, възгледите, интересите и определените отношения на

човека към действителността. Относително е делението на аперцепцията на постоянна и непостоянна. Временната може да се образува в резултат на случайни и бързо променящи се условия като: емоционалното състояние на човека в определен момент; въздействието на предишни възприятия; или възникващи въпроси по време на дейността. Постоянната аперцепция се образува по време на продължителната практика на човека. В изобразителната дейност голямо значение има аперцепцията, проявяваща се в избиране на главното в обекта на зрителното възприятие – неговата конструкция, пространствено положение, пропорции, цвят, светлосянка. Аперцепцията се проявява и в избирателността на възприятията, в предпочитанието да се избере един обект пред друг или отделни негови свойства и качества пред други.

- Избирателност – Тя се явява като определена форма на отношение на човека към средата и е обусловена от знанията му за нея, интересите му и предшестващия опит. В процеса на изобразителната дейност художникът трябва постоянно да избира обектите на своето наблюдение и да обръща внимание само на определени техни характеристики – онези, които ще му помогнат да постигне по-голяма изразителност и ще подкрепят неговата идея.
- Константност – „... това е по-голямо или по-малко продължаващо постоянство на отделни свойства и качества на зрително възприеманите обекти, независимо от ставащите с тях изменения, добре видени от нас“ (Kuzin, 1982: p. 129). Според В. Димчев определени качества на предметите и повтарящи се явления се запечатват в съзнанието такива, каквито са се проявили и най-често са били възприемани при обикновени условия. Тези възприятия, утвърдени като представи, водят до възприемане на предмета или явлението константно или независимо от конкретната ситуация. Тази психофизиологична особеност на възприятието е „вроден психически механизъм“. Без константност на възприятията дори най-простата форма „би създала почти невъзможна за възприемане пространствена ситуация“ (Dimchev, 1993: p. 42).

Може да се твърди, че съществува константност на възприятието за цвят, на възприятието за големина и за форма. В. Кузин я определя така (Kuzin, 1982: pp. 129-130):

- константността при възприемането на цвета се изразява в съхраняването на действителния цвят на предмета при изменящи се условия на осветеност;
- константността при възприемане на големината на предметите се изразява в запазване на видимия им мащаб въпреки промяната на дистанцията от тях, стига тя да е не толкова голяма;
- константността при възприемане на формата на предметите се изразява в запазването на формата им в условията на изменение на относителната линия на погледа.

Според В. Димчев значението на зрителните възприятия за творческото развитие на човека, при израстването му от дете до зрял индивид, нараства бързо и с голяма сила. Усъвършенстването на зрителната система все по-тясно се свързва с всяка човешка дейност и това особено важи за сложно организирани дейности, изискващи участието на творческото въображение, каквато е изобразителната дейност. Изобразителното изкуство способства за превръщането на инстинктивното зрително възприемане в познавателно, което води до трайно закрепване на зрителните впечатления. Така натрупаната и съхранена в паметта информация може да се използва при решаването на творчески задачи.

Визуалните процеси, насочването на информацията чрез мисленето, за да се вземе творческо решение, и самото решение са тясно свързани по между си. Те са взаимозависими. Зрителните възприятия и „обратната визуализация“ влияят на самото творческо решение, а то отново насочва по определен от художника път визуалните процеси. Така то активно съдейства за формирането на зрителния образ. В. Димчев споделя факта, че зрителното възприятие се характеризира както с многозначност, така и със субективност. Селекцията на получената зрителна информация е индивидуална и зависи от „пластичността и богатството на зрителния опит“ (Dimchev, 1993: р. 40).

Освен зрителните възприятия съществена роля в изобразителната дейност на художника играят и **слуховите възприятия** – информацията, постъпваща от слуховия анализатор. Ухото улавя периодичните колебания на въздушните звукови вълни, които се трансформират от механична енергия в нервни импулси. Тези нервни импулси субективно се приемат като слухово усещане, от което се формира слухово възприятие.

Слуховите възприятия също активизират творческото въображение на художника, предизвикват асоциации и стимулират креативността. Освен информация, звуците носят у себе си и изразителност, така че чувайки ги, ние имаме смислени звукови възприятия, а не просто безцелни и невъздействащи

шумове и тонове. Преднамереното слушане на музика по време на изобразителната дейност се явява като стимулатор и източник на творчество, чрез което се развива фантазията и нестандартното мислене. В резултат на емоционалното въздействие на определена музикална творба човек си представя картини, образи, случки и ситуации. Посредством музиката се активизира възприемането, съдейства се за обогатяването на представите. Така художникът е допълнително богато мотивиран в изобразяването. Художествените образи, резултат от тази релация между двете изкуства, стимулират пълното възприемане на настроенията и чувствата, които музиката предава. Художникът съумява да създаде нестандартни и обобщени художествени образи, които са по-абстрактни и въздействащи.

Всяка мелодия може да се представи като цвятова композиция и обратно. Живописният шедьовър и прекрасната мелодия могат да предизвикат еднакво силни чувства в ценителя на изкуството. Ако се разгледа връзката между двете сетива – зрение и слух, ще се разкрие и връзката между музика и цветове.

От древността до днес, зрението и слухът на хората са основните сетива, чрез които се възприема околната среда от даден човек. А музиката и изобразителното изкуство са едни от най-масовите начини за общуване между твореца и другите хора. В съвременния свят масовите комуникационни устройства също разчитат основно на предаване на глас и видео. Те се наричат още „подвижно изобразително изкуство“. С цел по-вярното предаване на информация тя се цифровизира, а това се прави по сходни начини и за звук, и за картина. Кодерите за картина са подобни и понякога аналогични на тези за звук. А звуковите и светлинните вълни се преобразуват в електрически сигнали и се пускат в общ поток информация. Тази информация се нарича аудио-визуална информация. Не случайно името е обединено, защото двете сетива на човека, които са толкова близки, се сливат в едно цяло. Често, ако видите фрагмент от видеоклип, е достатъчен повод да започнете да си тананикате мелодията. А много хора, когато си затворят очите, слушайки музика, виждат цветни петна – резултат от въздействието на мелодията, която чуват.

Когато разделя цветовете от видимия спектър, Исак Нютон (1643–1727) използва „музикален подход“. Той избира числото седем, защото това е броят на нотите и на известните по това време планети в слънчевата система. Разделя спектъра на седем и получава седемте цвята, които познаваме днес като „цветовете на дъгата“ (цветови спектър).

Аналогиите между цветове и музика са повече от очевидни. Освен седем цвята на спектъра и съответно – седем ноти на музикалната стълбица, звуковата и светлинната вълна имат по две нарастващи честоти. Както звукът повишава

честотата си от „до“ до „си“, така и светлинната вълна повишава своята от червено до виолетово. Съответстващите цветове и ноти са: червен – до; оранжев – ре; жълт – ми; зелен – фа; син – сол; индигов (лилав) – ла; виолетов – си. Ако се увеличава честотата на звуковата вълна и на светлинната вълна и се продължава нагоре, може да се проследи повторемостта по между им. Повторемост на октавите присъства в музиката и в живописата. Например, нотата „горно до“ съответства на розово, нотата „горно ре“ на златно и т.н.².

От технологична гледна точка нотите и различните цветове представляват вибрации. Хората с творчески наклонности умеят да подреждат тези вибрации по едновременно перфектен и уникален начин. Очите или ушите улавят това въздействие и предават информацията на мозъка. Независимо от предпочитанията на човека към музикалното или изобразителното изкуство, произведенията от което и да е от тях могат да предизвикат емоционален резонанс. Това става, когато честотите в творбата са подредени сякаш специално за определен човек и се получава резонанс между него и произведението. Ето защо нашият мозък харесва точно определени картини или мелодии.

Наблюдава се и сходна цикличност, която присъства в музикалните произведения и в творбите на изобразителното изкуство. И в музиката, и в изобразителното изкуство има повторемост на мотиви, редуване на области, завръщане към предходно прилаган прием. Това са все методи, използвани с еднакъв успех и в двата вида изкуство.

Една живописна картина, също като всяко класическо музикално произведение, си има структура и специална подредба на фрагментите, наречена композиция. Според художника Георги Стойков (1943–2007) – дългогодишен преподавател по живопис във Факултета по изобразително изкуство, в живописната картина има един особен тип равновесие, към което се стреми всеки автор. Г. Стойков го нарича „равновесие на движенията и противостоянията“. Според него: „В процеса на композиране всички усилия на творческата мисъл са устремени към постигане на равновесие, основано на крехката устойчивост на една особена асиметрия, позволяваща невъзможния при други условия баланс между голямо и малко, светло и тъмно, студено и топло, силно и слабо, грубо и нежно...“ (Stoikov, 2005: p. 11). Споделям мнението на Г. Стойков, заложено в книгата му „Картинното пространство”

² MyColour.bg, (n. d.). Tsvetove i muzika (in Bulgarian), [Цвета и музика], Available at: <http://www.mycolour.bg/2009/09/%D1%86%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B8%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B0/> (Last view: 29.10.2020)

(2005), че художникът винаги търси такава организация на картинната композиция, при която има „...устойчивост на съотношенията и хармониране на пропорциите“ (Stoikov, 2005: р. 13). Така че при създаването на своето произведение на изкуството всеки художник се стреми към баланс на специфичните вътрешни съотношения в творбата. В този контекст може да се каже, че и при художественото, и при музикалното произведение всичко изглежда цялостно и завършено, когато частите им са взаимно свързани и подредени.

Способността за възприемане на различните видове изкуство е присъща само на човека. Благодарение възможностите на нашия мозък ние можем да възприемем: линиите, петната и цветовете в едно произведение на изобразителното изкуство като смислова и емоционално въздействаща композиция; звуците в музикалното произведение като изграждащи музикални образи; думите и техните словосъчетания, чрез които се изгражда белетристичната или поетична творба, като силно въздействащи образни представи, с емоционален отклик. Ние възприемаме различните видове изкуство с всички сетива. Затова спектърът от чувства, които изпитваме при среща с произведенията на изкуството, се характеризира с богатство и широта.

Но независимо от общото във възприятията, те са индивидуални за всяка личност, защото всеки отделен човек възприема света около себе си по свой начин. Всеки вижда цветовете и чува звуковете пречупени през неговите сетива и мисли, през призмата на своя опит.

В този смисъл, различни са възприятията на хората относно времето и движението. В основата на процеса на възприемането на времето, с неговата скорост, дължина и последователност, са условните рефлексии. За възприемане и определяне на времевите интервали способстват слуховите и двигателни усещания. Ритмичността на дишането, ритъмът на ежедневието, на трудовата или учебна дейност и т. н. способстват за развитието на рефлексията за време (Kuzin, 1982: р. 103). Произведенията на изобразителното изкуство още от древността са синтезирани откъси от възприети, осмислени и интерпретирани от художника времеви интервали. Те са „философски поеми“ за живота. Художникът, благодарение на въображението си, може да „сгъсти“ времето и да извлече най-важното от цели епохи в човешката история. Така той създава творби, които философски обобщават важни исторически явления. Относителната „неуловимост“ на времето също е вълнувала поколения художници. Например, френският художник-импресионист Клод Моне (1840–1926) създава цикъл от петнадесет живописни платна с един и същи мотив –

катедралата в Руан, но художествено интерпретиран от него в зависимост от различната светлина, характерна за кратки промеждутъци от време.

При възприемането на движението участват няколко анализатора – зрителен, двигателен, вестибуларен и слухов. Времето не спира и животът е в непрекъсната динамика. За да се създаде впечатление за движение или динамичност в изобразителния процес, художникът използва подходящ за целта ефект, например: ако се рисува фигура в движение, той слива в едно изображение няколко последователни фази на движението ѝ – стробоскопически ефект (Kuzin, 1982: р. 108); използването на диагонална композиция и дисбаланс на елементите при абстрактната композиция създава илюзия за движение или напрежение; чрез „трептенето“ на цветните петна и динамиката на мазката, може да се създаде впечатление за течаща вода или бурно море, или пък търсено внушение за активност и драма в абстрактната творба; и т.н.

Като цяло в процеса на изобразителната дейност на художника възприятията имат основно значение. Те позволяват на твореца да опознае пълноценно действителността. Възприятията, на основата на зрителните усещания, за възприемане на форма, обем, цвят, движение, пространство, време, развиват наблюдателността и способността за активни мисловни операции, като сравнението, художественото обобщение, анализа и синтеза. А знанието за общите закономерности в процеса на възприятието е нужно, за да се използват те в изобразителното творчество.

Приложено към нашата работа като преподаватели в сферата на висшето художествено образование, може да се направи един по-конкретен и прагматично насочен извод. Направеният теоретичен анализ, че в творческата изобразителна дейност познавателните процеси като цяло имат своя специфика, както и в частност – възприятията, трябва да се взема предвид при конструирането на учебните програми по живопис и живописна композиция (и не само) за обучение на студенти по специалностите на Факултета по изобразително изкуство на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Не случайно още през 90-те години на XX век художникът-преподавател Г. Стойков отделя специално място в учебните си програми по живопис във ФИИ тогава на изграждането на способността за „цялостно наблюдение“. Подкрепям мнението му, че при художника това е едно от най-трудно възпитаваните качества. Ето защо процесът трябва да се заложи рано, още в началото на художественото обучение. В този процес творецът използва интензивно всичките си възприятия, изследвайки взаимоотношения, дейностни развития и структури. Наблюдението обуславя синергичния характер на творчеството, което набира,

обменя и акумулира енергия от външния свят, за да осигури мощ за създаване. Важно е умението да се гледа и мисли синтетично, да се възприемат нещата глобално и цялостно. Паралелно с това аналитично да се забелязват подробностите и частите на цялото. Това позволява да се синхронизира и обърне наученото към обекта на проектиране, за да подобри и навлезе в по-дълбоко разбиране. Същевременно цялата тази информация се пречупва през духовния свят на твореца и се трансформира в нови уникални представи (Drumeva, 2018: p. 49).

Изкуствоведът проф. дин Чавдар Попов (р. 1950) пише по повод облика на творчеството на друг наш доайен – проф. Александър Терзиев (1934–2011): „Занаят, който обаче не „замръзва“ на нивото на техническото умение или на сръчността на ръката, а води към дълбоко образно познание за света и за човека.“ (Terziev, 2010: p. 61).

Именно от натрупаното богатство от впечатления и наблюдения, зависи продуктивността на художественотворческия процес на студентите. Защото при професионалната си подготовка за художници те изграждат свое естетическо отношение към обкръжаващия ги свят, оформят естетическа култура и придобиват естетическо познание за формата – за красотата или не на конкретния обект, за неговата характерност и присъствие. Това предопределя необходимостта от добре систематизирана организация на учебния процес, чрез която да се създават предпоставки за използването на многоюансирани и в същото време точни възприятия, развиващи се и усъвършенстващи се зрителни представи. Такава базова подготовка дава основа за бъдещата творческа свобода на решилия да стане художник млад човек. А този път не е лек, защото, както казва провъзгласеният за „баща“ на абстракционизма руски художник и теоретик на изкуството Василий Кандински (1866-1944): „Художникът не е от галените чедра на живота [...] Той трябва да знае, че всяка негова постъпка, чувство, мисъл съставят финия, неосезаем, но солиден материал, от който се изграждат неговите творби, и затова не е свободен в живота, а единствено в изкуството“ (Kandinski, 1998: p. 116).

References // Литература

- Dimchev, V. (1993). *Izobrazitelno izkustvo* (in Bulgarian). Metodika. Sofia: Prosveta, 1993 // [Димчев, 1993: Димчев, Веселин. Изобразително изкуство. Методика. София, Просвета, 1993]

- Drumeva, K. (2018). *Laboratoria za idei* (in Bulgarian). Veliko Tarnovo: Izdatelstvo Abagar, 2018, p. 49 // [Друмева, 2018: Друмева, Красимира. Лаборатория за идеи. Издателство Абагар, Велико Търново, 2018, с. 49]
- Kandinski, V. (1998). *Za duhovното v izkustvoto* (in Bulgarian). Biblioteka Kastilia, Sofia: izdatelstvo LIK, 1998, p. 116 // [Кандински, 1998: Кандински, Василий. За духовното в изкуството. Библиотека Кастилия, издателство ЛИК, София, 1998, с. 116]
- Kuzin, V. S. (1982). *Psihologia. Uchebnik dlia hudojestvennih uchilistt* (in Russian). Izдание 2-e prerabotennoe i dopolnennoe, Vyeshaa shkola, Moscow, 1982 // [Кузин, 1982: Кузин, Владимир. Психология. Учебник для художественных училищ. Издание 2-е преработанное и дополненное, Высшая школа, Москва, 1982]
- Stoikov, G. (2005). *Kartinnoto prostranstvo* (in Bulgarian). Veliko Tarnovo, 2005 // [Стойков, 2005: Стойков, Георги. Картинното пространство. Велико Търново, 2005]
- Terziev, A. (2010). *Katalog* (in Bulgarian). Veliko Tarnovo, 2010 // [Терзиев, 2010: Терзиев, Александър. Каталог. Велико Търново, 2010]

*доц. д-р Маринета Георгиева Млячкова, преподавател в катедра „Живопис“,
ФИИ, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, България*

*associate professor Marineta Georgieva Mlyachkova PhD, Faculty of Fine Arts, VTU
„St. Cyril and St. Methodius“, Bulgaria*

e-mail: marineta_ml@dbv.bg

INIS SERIES

Онлайн поредица на
интердисциплинарната научна мрежа

Информационно общество

Том 2, 2023

<http://www.math.bas.bg/vt/inis/series/>

Online Journal of the
Interdisciplinary Scientific Network

Information Society

Volume 2, 2023

ISSN: 2815-4231

Редактори

Галина Богданова

Светослав Косев

Editors

Galina Bogdanova

Svetoslav Kosev

Технически редактори

Николай Ноев, Николина Джановска

Technical Editors

Nikolay Noev, Nikolina Dzhanovska

Издание на:

Институт по математика и
информатика при Българска академия на
науките, България

Published by:

Institute of Mathematics and Informatics
at the Bulgarian Academy of Sciences,
Bulgaria

С помощта на:

Великотърновски университет
„Св. св. Кирил и Методий“, България

Helped by:

“St. Cyril and St. Methodius”
University of Veliko Tarnovo, Bulgaria